

O CÍRKEVNÍM UMĚNÍ A PÉČI O JEHO PAMÁTKY.

□ □ □

V ODBOROVÉ SCHŮZI DU-
CHOVENSTVA PŘI V. SJEZDU
KATOLÍKŮ ČESKOSLOVAN-
SKÝCH V HRADCI KRÁLOVÉ
□ DNE 31. SRPNA 1909 □
PŘEDNESL ED. ŠITTLER.

V PRAZE 1909.

O CÍRKEVNÍM UMĚNÍ A PÉČI O JEHO PAMÁTKY.

V ODBOROVÉ SCHŮZI DUCHOVENSTVA PŘI V. SJEZDU KATOLÍKŮ
ČESKOSLOVANSKÝCH V HRADCI KRÁLOVÉ DNE 31. SRPNA 1909
PŘEDNESL EDUARD ŠITTLER.

(OTISK Z „ČASOPISU KATOL. DUCHOV.“ R. 1909.)

V PRAZE 1909.

Imprimi permittitur.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 23. září 1909, čís. 12.691.

Dr. Jan Sedlák,
generální vikář.

**Nákladem Akademie Křesťanské v Praze.
Tiskem kníž. arcib. knihtiskárny Rohlíček & Sievers v Praze.**

Dostalo se mi laskavým pozváním slavného přípravného komitétu nejen velké cti, ale i vítané příležitosti, abych pojednal před Vámi, Vele důstojní pánové, o předměť v církevním životě velmi důležitém, s církví a jejím působením již ode dávna nerozlučně spojeném, takořka srostlém, totiž *o umění církevním a péči o jeho památky.*

Z přebohaté a obšírné této látky budiž mi dovoleno vybrati některá taková punkta, jež mají *po stránce praktické* pro nás kněze za dnešní doby zvláště *důtklivý význam a dosah*, a jež *pro praktické styky naše s uměním výtvárným mohou podati potřebný návod.*

Umění vůbec pokládá se všeobecně za *květ kultury*, a to věru nikoliv neprávem. Jest zajisté jednou z předních a nejdůležitějších složek vzdělanosti lidské, takže národ, jenž nemá a nepěstuje umění, nemůže býti ani čítán k národům kulturním; za to pak na druhé straně čím který národ staršími a dokonalejšími plody umění svého se honosí, anebo je tvoří, tím vyšší stupeň vzdělanosti mezi ostatními zaujímá. — Jest tudíž nesporno, že v každém kulturním národě ty vrstvy a stavy jeho, jimž ideová práce přísluší, mají za svatou povinnost mezi jiným i o to bedlivě pečovati, aby skutečná, pravá umění v národě rozkvétala a starožitné poklady umělecké zůstaly zachovány.

Byla by pak zajisté zbytečnou, ba frivolní otázka, jsme-li my, klerus, také ještě dnes součástí svého národa, jsme-li ještě týmž stavem, jemuž celá minulost lidstva, celé dějiny národů dosvědčují, že byl nejpřednějším pěstitelem, učitelem a strážcem kultury! Ano jsme jím a zůstaneme jím, bohdá, byť nás i více ještě, než-li se nyní namnoze v bezhlavém zmatení všech takořka pojmů děje, z národa vylučovali, naše kulturní, osvětové poslání a působení podezřívali a kaceřovali. Církev naše při svém nadpřirozeném poslání vždycky toho žádala a vždy toho byla hodna, aby na liše svou prací přechoasto tak tvrdě a těžce vzdělávané dočkala se ovoce vzdělanosti, kulturní vyspělosti svých svěřenců jako důkazu, že práce její nebyla marnou. Odtud se vysvětluje

ono stálé a úzké spojení náboženství s uměními. Odtud plyne, že církev naše nemůže se nikdy a nijak zřici péče o umění a podstatného vlivu na ně.

Odtud však také vyplývá jasně, že my, jakožto repraesentanti církve, musíme stýkati se s uměním, že vztahy naše k němu, péče o jeho zachování a rozkvět stávají se přímo naší povinností, kterou musíme dobře znáti a věrně plniti, nechceme-li se vzdáti kulturního poslání v národě, nechceme-li přestat býti vedle svého kněžství národu svému učiteli a pěstouny jeho kulturního pokroku.

Nutnost styků našich s uměním však ještě více vysvitne, povážíme-li, že stavovské naše povolání činí nás samoděk strážci a opatrovníky památek uměleckých, jež ve chrámech naší péči svěřených jsou uloženy. *Od jakživa byly a budou chrámy klenotnicemi umění*, leda by blud jakýs svévolně, takorika proti přirozenosti lidského ducha, brány chrámové uměním zavíral. Nelzeť ani jinak, nežli že duch lidský nejvyšším svým ideálům, totiž náboženským, vždycky v obět přinášel a přinášeti bude to nejvyšší a nejlepší, co vytvořiti schopen jest. A co takto v chrámech sneseno, v naše ruce, v naši péči a starost jest odevzdáno v plné důvěře, že dobře opatřeno bude. Důvěra ta nesmí námi zajisté nikdy a nijak zklamána býti!

Základním praktickým důsledkem styků našich s uměním jest zajisté *studium jeho*, abychom mu náležitě rozuměli a byli o něm dostatečně poučení. Opak měl by za následek buď nevědomou netečnost anebo nebezpečné diletantství.

Neupírám, že duch času stále novými a novými doléhá na nás požadavky a nutí kněze dnešního, aby obor vědomostí svých nad síly téměř rozšiřoval. Přes to nemůže však nikdo z nás upříti, že známost umění za naší doby stala se daleko větší nezbytností každému intelligentu vůbec, nežli tomu snad dříve bylo. Všeobecný zájem o umění vidíme patrně všude kolkolem, čehož netřeba nám věru v zájmu kulturního pokroku litovati. Jest tudíž nevyhnutelno, aby kněz dnešní osvojil si náležité umělecké vzdělání, chce-li rovnocennosti své mezi intelligencí uhájiti. Ano nelze neuznati, že si musí kněz dnešní osvojiti *umělecké vzdělání nadprůměrné*, má-li se zdarem pečovati o svůj chrám, o jeho památky. Musí prokázati hlubší umělecké citění a jemnější vkus,

když něco nového ve chrámu svém pořizuje nebo upravuje, do něho jako dar přijímá, když příbytek svůj si zdobí. Musí také znáti umělecké zásady, chce-li na spoluobčany své, na své žáky, na úpravu okolí chrámového, obce, hřbitova a pod. míti blahodárný vliv. A jak často bývá duchovní tázán svými osadníky po úsudku o umělecké nebo starožitnické ceně nějaké rodinné památky! Jak často se naskytne nějaký nález v jeho obci při kopání, při přestavbě, jenž, neujmeme-li se ho někdo věci znalý, přijde na zmar k nenahraditelné třebaš škodě pro umění a dějiny naše! Zajistě, že vážnosti a autoritě naší jen prospěje, umíme-li v takových případech správně věc posouditi, oceniti a, co potřebí dále, zařiditi. — A zdaž nebýváme čím dále tím častěji nuceni, zaujati určité stanovisko k novým projektům a o jejich umělecké hodnotě, o jejich eventuelním vlivu na veřejnou mravnost pronésti určitý posudek? Kterakž to vše možno bez dostatečné zásoby uměleckého vkusu a vzdělání!

A co již pro neznalost zaniklo, po případech nesvědomitými agenty vylákáno a zašantročeno bylo černých, uměleckých předmětů z našich kostelů, co jich snad leckde ještě v prachu a zapomenutí se povaluje nepoznáno, neoceněno!

A o tom, jaká dává se zbraň do ruky odpůrcům, jaká příležitost k posměchu, k opovrhování stavem naším, stane-li se s naší strany někde ve věcech uměleckých chyba, raději pomlčím.

Tuto nezbytnost, osvojiti si alespoň nadprůměrné umělecké vědomosti, výborně vystihuje ustanovení naší (pražské) provinciální synody z r. 1860: »Optamus ardentius*, ut parochi omnesque universim sacerdotes solidam praesertim archaeologiae ecclesiasticae peritiam et subtile de artis christianae principiis et ministeriis iudicium acquirant, ne sinistro eorum arbitrio, deficiente siquidem scientia et dexteritate, conservanda tollantur, abolenda retineantur, et instauranda sumptuose potius deformata, quam reformata merito vituperentur« (str. 173).

*) „Přejeme si vroucně, aby faráři a všechno kněžstvo vůbec osvojili si důkladnou znalost zejména církevní archaeologie, a jemný vkus ve věcech církevního umění, aby pro jejich nesprávný posudek nebo neschopnost nehybnulo, co má být zachováno, a nezůstávalo, co má být odstraněno, a aby nestihla je neprávem pohana, že zkazili spíše — často mnohým nákladem — než-li napravili, co zvelebiti měli!“

Ovšem, nemůže se od nás žádati *odborné* umělecké vzdělání. Výslovně opakují, že se jedná pouze o nadprůměrné umělecké vědomosti, tedy větší, nežli jich za dnešní doby každý skutečný intelligent mívá. — Neračiž se nikdo lekati tohoto požadavku. Neznám věru v oborech lidského vědění a duševní práce *nic ušlechtilejšího a příjemnějšího nad studium umění*. Neocenitelná pochoutka a nevypravitelná rozkoš je to zajisté, možno-li nám kochati se v dílech krásna. Neskonale radostná a svrchovaně povznášející, ducha i srdce zušlechťující *zábava to jest, nikdy pak námaha*, můžeme-li utéci ze všednosti života v divuplné ty světy, jež nám nejideálnější tužby a schopnosti lidského ducha v uměleckých dílech vykouzlily. A zejména díla umění církevního, čistá, povznešená nad nízkost a hrubost, skýtají nám toliko a tak krásnou příležitost obdivovati a ceniti to, co v lidstvu šlechtěného, čerpáti z toho novou víru a útěchu, za dnů našich věru svrchovaně potřebnou, že ideály, tyto božské jiskry z Tvůrcovy krásy v nitra naše zapadlé, v lidstvu přec jen neuhasnou, že nebude nikdy lidstva údělem — ideová dekadence ...! Nechápu, kterak by bylo možno, aby kněz dnešní doby, tak zhusta nízkostí ba surovostí svého okolí ztýrán, nehledal útočiště a úlevy vedle toho, co náboženství samo mu skýtá, také v těch světech, jež umění — divotvorce mu otvírá a kamž za ním nízkost a její útrapa nemůže!

Umělecké studium má za nezbytný svůj podklad — *odbornou literaturu a názor*.

Vřele toho lituji, že naše theologická literatura *nemá dosud příhodné umělecké učebnice pro kněze*. Nemám tu na mysli učebnici o pouhých dějinách umění, v kterémžto oboru dosti již vykonáno, nýbrž knihu, jež by soustavně, napřed po stránce estetické a etické, a pak teprve po stránce historického vývoje byla nám kněžím spolehlivou uměleckou průpravou.

Ba neváhám projevití své politování i nad tím, že takovéto filosofické, ideové průpravy postrádají dosud často i systémy, jimiž odborné kruhy — umělci sami — jsou vzdělávány, a při nichž jen na pouhé vzdělání technické hlavní důraz se klade. Což divu, že následkem toho vidíme přemnohý umělecký talent dlouho se potáceti bez nezbytného vnitřního ideového ucelení po umělecké dráze od jednoho směru ke druhému, od jedné ideové banálnosti

nebo prázdnoty ke druhé — na úkor jak talentům, tak hodnotě umělecké produkce. Což divu, že následkem nedostatku základního etického a filosofického vzdělání dochází při umělecké tvorbě často k hrubým konfliktům jak s etikou — totiž morálními poznatky, tak i dokonce s logikou — s pravdou i krásnem! Což divu, že následkem toho cpe se mnohdy do chrámů našich a na hřbitovy naše místo moderního umění lecjaká absurdnost, ba přímo paskvil na umění vůbec...!

Ty drobtý uměleckého vzdělání, jichž se našemu stavu za studií v semináři dostává a jež z pravidla mívají pouze ráz jakéhosi historického přehledu, — jsou-li něčím více nežli diletantskou kauserií — naprosto nedostačují, aby nám spolehlivý základ pro správné umělecké porozumění a vnímání daly. Považuji proto za nezbytno, *aby při každé theologické fakultě, při každém bohosloveckém učilišti bylo systemisováno místo odborného docenta nejen dějin, nýbrž i estetiky umění*, a aby vyučování to podepřeno bylo dostatečnými uměleckými pomůckami*).

Nežli všude k tomu dojde, nezbyvá ovšem, než-li věc opatřiti, pokud se dá — *svěpomocí*. Sdružme se všichni ve *spolek*, jenž by snahy tyto ve skutek uváděl, jenž by nám potřebnou literaturu, nezbytná theoretická i reprodukční díla vydával a odbornými přednáškami a výstavkami poučení i názor skýtal.

Není pak třeba zakládati teprve *nový* spolek takový. Máme jej, ač jsme národ malý, již dávno, mnohem dříve, než-li jiní národové velicí. *Jest to naše »Akademie křesťanská v Praze«*, jejíž zakladatelům nelze upřít zaslouženého věru obdivu, že intencemi svými o tolik dobu svoji předběhli. Bohužel, pro netečnost našeho kléru musí Akademie křesťanská téměř jen živořiti. Co by dalo se v touženém směru, o němž právě hovořím, provésti, kdyby naše Akademie měla dosti hmotných prostředků,

*) Připomínám na př., že Vídeňská theol. fakulta má k takovýmto přednáškám zvláštní sál, upravený ku promítání světelných obrazů. Kde má naše fakulta neb některý náš seminář něco podobného? — Připomínám dále, že nový studijní řád, stanovený pro všechny semináře italské (dekretem kongregace biskupů a řeholníků ze dne 10. května 1907), jako závažný předmět vyučovací, z něhož každoročně zkouška se musí skládati, vykazuje i „archaeologii a posvátné umění“. Přednáší se o něm v každém ročníku jednu hodinu týdně. (Srov. Dr. K. Statečný: „Ze studijní cesty po Italii a Německu“ v Čas. katol. duchov. 1909. Str. 387).

vydávati díla žádaného obsahu, a je svým členům v náhradu členského příspěvku jako podíl rozdávala! Jak prospěšno bylo-by, kdyby mohla zříditi přenosné vědecké bibliotéky, jež by po vikariátech putovaly! Rázem by se dala věc provésti, kdyby většina kněží byla jejími členy, kdybychom nelitovali nepatrného poměrně ročního příspěvku. Takto však, když má Akademie sice 2½ tisíce členů — na papíře anebo v hrobě, a když z nich sotva 200 roční příspěvek zapraví...!

Nemohu se zdržeti, abych nepoukázal při této příležitosti opět na velikou — podle mého přesvědčení — chybu naši. Máme již mnoho dobrých spolků, a přece zakládáme stále podobné nové, nedbajíce, že tím jak staré, tak i nové nutíme jen živořiti, místo abychom *co dobrého je, moudře regenerovali*. »Vere doctus, ... qui profert de thesauro suo *nova et vetera*.«! Bylo by, myslím, třeba důkladné přehlídky a moudrého výběru, potom arcit pilné, cíle vědomé a plodné práce. Jest-li kde, tož zde: non multa, sed multum! Jest-li kde, tož zde: spojeným silám, a ne samolibému tříštění kyne zdar!

A táž »mnohost«, dosti často bez zrna, jeví se i v naší moderní literární produkci katolické. Pak arcit, když vše klepe na naše kněžské dvěře a na naši peněženku kategorickým: »kup«, »podporuj«, nedivím se, že na mnohé staré, lepší, nezbude, což tak odsuzováno jest — k zahynutí! Zdali na prospěch či škodu, netřeba tuším teprve rozsuzovati!

Naše literární i spolková činnost má a musí míti velmi často *ráz obranný*. A budeme asi dlouho ještě musiti bojem chrániti ideje, za nimiž stojíme a jež musíme lidstvu zachovati, kdyby nevím jakých obětí nám to ukládalo. — Vzhledem k tomu dovoluji si upozorniti Vás, vd. p., na *veliké, apologetické poklady, jež jsou uloženy v církevním umění*. Umělecká díla církevní jsou věru, ač něma, nejvýmluvnějšími, přímo neodolatelnými apologety církve. Tím jen si vysvětluji, proč blud, zášť k církvi, její památky vždycky hubiti se snažily: proto, aby je tak umlčely. To jsou svědci nejpravdomluvnější, nezfalšovaní a nejvěrohodnější, svědčící pravdu o kulturním působení církve, o jejích snahách, o jejím pravém duchu. Zdaž před jejich svědectvím nemusí umlknouti i nejvášnivější hanobitel naší církve i všechna ta svrchovaně hloupá lež o našem tmářství, zpátečnictví atd.!

Nechť si jde do kteréhokoliv významnějšího města, chrámu, kláštera, musea; nechť popatří, není-li tam vše téměř přeplněno důkazy, že nejsličnější květy osvěty církev vypěstila, církev svou a svých obětavostí s nadšením zbudovala, svou nezištností, svou a svých pietou zachránila! Kdež máte vy, odpůrci naši, podobné důkazy, kdež vy máte svoje musea, svoje památky? Ano, máte místo nich jen zříceniny, spáleniště, jež zášť, vášeň anebo hrabivost vašich bohužel na tolika již místech zůstavila, a stonásob bohužel, dodnes ještě po sobě zanechává! Kde že je tu kultura, kde že je tu tma a barbarství!

Hle, jak mohutný jest apologetický význam té vědy, té literatury, která tyto svědky na světlo Boží vyvádí, jim sílu řeči, sílu nevyvratitelného fakta dává! Hle, *nejsume-liž my kněží sami sobě přímo povinni, literaturu tuto ze všech sil podporovati a pěstovati!* Nenechávejme tudíž toto pole — plné, plnické nejkrásnějších květů — nezužitkováno, nenechávejme, aby ruce nepovolné, cizí, z květů těch, jen co se jim hodí, trhaly, a co naše jest, umlčovaly nebo překrucovaly. Pomáhejme, aby naši lidé, věřícími srdci mluvu našich kulturních památek vnímající, o jejich krásách, o jejich významu nám psáti mohli! Umožněme, *abychom ve své »Akademii křesťanské« měli opravdu vědecké, badatelské středisko svoje!* — Kdo pak máš kus vlohy v sobě, vypěstuj ji, piš, fotografuj, nebo shledávej doklady v archivech. Nikdo pak nelituj svým obolem, svým odporčením, rozšiřováním přispěti k vydávání podobných děl, bychom tak brzy se dočkali pravého názoru na kulturní činnost církve své, svých stavovských předků, nekomoleného záštlím ani předsudkem!

Již jsem se zmínil, že chrámy vždy byly a budou klenotnicemi umění, leda by blud jakýs svévolně brány jejich před uměním zavíral. V církvi katolické nemohlo býti bludu takového. Proto chrámy její jsou vskutku, přese spousty, jež během doby zle v nich řádily, klenotnicemi uměleckými. My pak, jimž správa chrámů jest svěřena, jsme tudíž *v prvé řadě povolanými strážci těchto klenotů.* Hle, jaká to nová opět kategorie styků našich s uměním, jež dobře jistě vystihne slovo: *my kněží jsme zavázáni, úzkostlivě o to pečovati, aby nic uměleckého a kulturně významného ve chrámech našich nevzalo škody, nad tož pak zkázu!*

Z této naší povinnosti plyne nám často jako důsledek úloha: *restaurovati*, nebo, jak se nyní moderně říká: *konserrovati umělecké památky naše*. V tomto oboru změnily se však názory velmi podstatně.

Silné, vyhraněné, až k výši formální dokonalosti vypěstěné slohy t. zv. historické, kypíce bohatstvím své tvořivosti, v nadmíře zásoby svých forem neznaly milosrdného slova restaurovati, ani konserrovati to, co jim v umění předcházelo. Jim bylo životní otázkou: *tvořit*, a to buď nové vedle starého anebo nové na starém, po případě ze starého, a tvořit to vše naprosto způsobem svým, osobitým. Teprve renaissance znamená jakýsi převrat názorů. Jejím heslem stává se úcta, šetrnost k památkám starověku, arcit zprvu jen k památkám určitého druhu, totiž umění klassického starých Řeků a Římanů.

A můžeme na to věru spravedlivě býti hrdi, že *prvenství v tomto svrchovaně kulturním obrodu přísluší církvi naší, našim papežům*. »Nejstaršími ustanoveními o zachování starých uměleckých památek v novější Evropě může se vykázati církevní stát. Papež Pavel III. (1534—1549) z uměnímilovného rodu Farnese nařídil totiž, aby všechny staré chrámy, triumfální brány, divadla atd. byly zachovány, aby všechny staré stavby byly zbaveny křovin, trní, zvláště pak břechtanu a divokého fíkoví«. Tak píše nestor našich archaeologů, svob. pán *Helfert* ve svém díle »Denkmalpflege« (str. 67). Právem můžeme na to býti hrdi, že stalo se tak v době, kdy sektářství zahájilo nový, obrazoborecký boj v rozměrech neslýchaných, a jalo se tak kopati umění nový hrob.

A od té doby neustala již autoritativní péče církve o umělecké památky, rostla, svítila příkladem svým i jiným. — Poukazuji na faktum, že již před Pavlem III. papež Lev X. (1513—1521) ustanovil slavného Raffaela jakýmsi konservátorem — prvním to zajisté svého druhu — učiniv jej dozorcem nade všemi antičnými vykopávkami v Římě i v okruhu na 10 mil a vydav nařízení, že žádný kamenník nesmí pod pokutou 100—300 zlatáků použití k práci své kamene, nějakým nápisem opatřeného. Poukazuji na slavná vatikánská musea: Benedikta XIV. pro nálezy z katakomb, Klementa XIV. pro památky klassické, Pia VII. pro nálezy egyptské, Řehoře XVI. pro památníky etruské, Pia IX. museum křesťanské v Lateráně, Lva XIII. museum kulturní v síních Borgiových. Po-

ukazují k slavnému zákonu Pia VII., provedenému kardinálem Paccou, jehož vláda italská dodnes k ochraně italských uměleckých památek používá a se dovolává. Zmiňuji se o tom, že nynější sv. Otec nařídil dekretem sekretariátu státního ze dne 12. prosince 1907, aby každá diecése v Itálii utvořila si zvláštní výbor pro péči o své památky umělecké i archivální. — Sledovati toto zajímavé thema vývoje péče o památky po všech diecésích světa, vedlo by nás dnes ovšem daleko od cíle.

Umění renaissanční, vyrostlé právě z úcty a lásky k památkám starým, zrodilo nám barok i rokoko, etapy to v uměleckém vývoji byť si ne nejsvráznější, přece jen z nejsilnějších a tvarově nejbohatších. Duch lidský, jako ve všem, vrtošivý, nestálý, vyčerpav se jaksí a nabaživ se i těchto slohů, dal se po krátkém potáčení v empiru a classicismu zmásti romantismem v té době literaturu ovládnuvším. Ideálem stal se v první polovici předešlého stol. vysněný, nikoliv skutečný středověk; jeho umění prohlášeno za ideál poesie, mystiky; přibájen mu celý systém symboliky až bizzarní. Tento duchový směr zrodil pak nešťastný *umělecký purismus*, jenž počal po té — vyznejme jen upřímně — strašlivě řádit v našich kostelích. »Čisté slohy« staly se heslem. Několik jen zachovaných detailů na chrámě, na př. portál, nebo okno nebo kus opěráku stačilo, aby nadchlo všechny ke snaze znovuzřídit celý kostel v »původním« slohu, zrestaurovat jej. A nadšení tomu padala pak často za oběť třebas celá, umělecky daleko vyšší a dokonalejší úprava renaissanční nebo barokní, padal za oběť celý, prý »neslohový« inventář vnitřní. Nevědělo se, že tak vlastně zničeno vše, staré i novější, celá památka, celý veliký třebas kus dějin, a že *vzniklo na místě toho všeho dílo úplně nové, umělecky velmi často bezvýznamné, ano i bezcenné*. A otázka nákladu? Za naložené sumy mohla býti postavena v »čistém slohu« věc úplně nová, šťastnější, vedle zachované a konservované staré! Historické slohy — pravda — nešetřily, ale co stálo, nebořily svévolně, nýbrž spíše jen přidávaly své. Purismus však bořil, bral — nejen co bylo snad vskutku na závalu a co bylo právem možno odstraniti, ale i co bylo cenné a nevadilo nikomu!

Bylo to poblouznění, jež mělo svůj kořen pravděpodobně v rozumovém hyperkriticismu, který soudobně ovládl filosofické

názory tehdejší a snažil se vydestilovati i z umění jakýsi »kánon«, jakési bezživotné, matematické pravidlo.

Bohudík, nerozum tento brzy vyvolal zdravou reakci, jež vítězně přemohla a dnes již zaplašila strašidlo purismu. Doba však nejnovější, překotná, hárající, jakous chorobnou horečkou ve všech oborech své činnosti zmítaná — doba to pravděpodobně veliká, matka jakýchsi nových časů příštích, vystoupila s názory zcela novými, vymyslivši sobě celý systém »hodnot« a »cen« uměleckých památek.

Nejlepší informaci o těchto novodobých názorech skýtá dílko *Aloise Riegla: »Der moderne Denkmalkultus, sein Wesen und seine Entstehung«* (Videň a Lipsko 1903). Dílko toto, svrchovaně zajímavé, hodno jest všeobecné pozornosti, a názory v něm projevené zasluhují, aby byly literárně pro et contra po zásluze i naším jazykem probrány a tak přístupnějšími učiněny úvaze všech, zvláště nás kněží, jednak pro novotné názory tam propagované, *jednak i proto, že c. k. centrální komise vídeňská, nejvyšší to naše instance u věcech péče o umělecké památky, přijala tyto názory za své a jimi řídit se odhodlala.*

Stručně jen reprodukuji, že autor stanoví tam a z různých hledisek i kombinací probírá jednotlivé »hodnoty« čili »ceny« starožitné památky; tak její »cenu pomníkovou« (Erinnerungswert), »cenu dějinnou« (der historische Wert), »cenu stáří« (Alterswert), »cenu praktickou« (Gebrauchswert), »cenu uměleckou« (Kunstwert) atd., a konkluduje, *že největší hodnota každé umělecké památky záleží v její starožitnosti pro lahodu citové nálady, kterou při pohledu na památku tu v diváku právě její starodávnost vzněcuje.* Autor oddán jest přesvědčení, že budoucí pokolení lidstva zaujmou k uměleckým památkám výhradně toto stanovisko ceny stáří (Alterswert), a že budou na každou památku hleděti jako na bytost jakous, kteráž má jako každá bytost v přírodě právo na »vyžití«, a kteráž tím srozumitelnější a milejší prý bude všem vrstvám lidstva, čím více stop stáří na ní bude patrnó. Autor jest také přesvědčen, že péče o restaurování, to jest o prodlužování života uměleckých památníků (»Denkmalspflege«), v budoucnu vůbec zmizí a na její místo nastoupí »ctění starých památek« (Denkmalkultus). Pravidlem

stane prý se: nerestaurovati nic, nýbrž každá památka budiž ponechána pozvolnému rozkladu, až do úplného zániku. Přípustno bude prý toliko chrániti starou památku před náhlým, předčasným zánikem, jenž prý by se rovnal smrti násilné, utracení. Tedy na př. při zámku, domu, chrámu nebude prý více za vlastní krásu ceněna jeho »ucelenost ve tvaru i barvě«, t. j. jeho novota, čisté omítnutí, vymalování, vyzlacení, neporušenost, nýbrž každá jizva a stopa stáří, patina, omšelost atd. Nebude prý tudíž více ideálem péče o památky: zastíratí, doplňovati, nahrazovati, co zub času na nich ohlodal, otřel, co odpadalo, otlouklo se, nýbrž: kochati se svrchovaně psychologickým dojmem jejich starobylosti, každému i neznalci na prvý ráz ze stop a účinků stáří patrné. Nebude prý třeba po stránce dějinné něco po našem smyslu konservovati, jelikož učencům bude to nahrazeno do té doby vrcholně zdokonalenou fotografií, barvu i plastiku věrně reprodukcující. Praktické ohledy a zájmy, jako hmotná cena, bezpečnost života, zdraví, pohodlí, úplně prý ustoupí do pozadí před jedinou, suverénní cenou stáří a před právem každého uměleckého díla: vyžít se v klidu, a v klidu se rozpadnout. Lidstvo prý za rozkoš z takto »dožívajících« památníků vnímanou nebude litovati peněz a práce, aby těmto praktickým potřebám zadost učinilo stavbami a památníky novými.

Pokud a jak se tyto umělecké sny v budoucnu splní, nevím. Pochybují však velice, že názory tyto proniknou tak, aby se staly obecnými a v praxi směrodatnými.

Není úlohou ani úmyslem mým, názory ty rozebíratí nebo s nimi polemisovati; prostě jen o nich referuji. Přece však se netajím, že nechť domyslím kteroukoliv konsekvenci, nevidím nežli chaos, utopii silně, velmi silně romantickou, ještě romantičtější nežli byl utracený purismus. Pravdou se asi stalo i zde, jako již tak často: »extrema se tangunt«. Pravdou bude asi i zde: »in medio virtus«.

Zdá se mi, že při všech těch vypočtených »hodnotách« uměleckých zapomenuto bylo na jednu, jež jest základem ostatních všech, totiž na »Zweckwert«, hodnotu účelovou. Patrně při stanovění těchto teorií pomáhala silně zásada: »umění jest samo sobě cílem«, tento logický nesmysl par excellence — nedostatkem filosofického průpravného vzdělání, o němž jsem se byl již prvé

zmínil, zaviněný. Nikdy nemůže forma sama sobě býti obsahem; umění pak pro vždy jen na soubory formální jest omezeno. A jsou-li obsahem uměleckého díla ideje, tedy obory vyšší, nehmotné, postaví se ty ideje, které jsou v duchu lidském nesmrtelné, nepostrádatelné, dojista co nejenergičtěji na odpor heslům: nechme formu idejí, jejich stělesnění, jejich existenční doklady vyžít se, zaniknout!

Nicméně není možno názorům těmto, na první ráz tak utopickým, romantickým, tak v konsekvencích skoro absurdním a v praxi v největší většině případů neproveditelným, upřít kus zdravého jádra, jež bude musit teprve býti vybráno, jasně a přesně stylisováno a s logikou i praktickou dosažitelností v náležitý soulad uvedeno.

Tak připouštím na př., že budoucí pokolení naše bude míti více piety k staroslavnému Karlovu mostu pražskému, nežli nyní, kdy se stále a stále vše možné podniká, aby most ten se musil sřítit. Jsem také přesvědčen, že konečně bude most ten — přechá-li arci všecko svoje nynější »modernisování« — ušetřen tramwayí i autobusů, pneumatických pošt i plynovodů atd. Ano těším se, že za účelem jeho zachování nebude se již brzy vůbec po něm směti jezdit. Ale nemohu nijak uvěřiti, že by kdy naši potomci spatřovali vrchol piety k mostu tomu v tom, že k vůli sebe krásnějším teoriím nebudou zakrývati, totiž spravovati trhliny v jeho klenbách, zaměňovati zvětralé kvádry jeho, jen proto, aby se mu nepřekázelo v jeho právu: »dožít«, rozpadnout se v malebnou snad ruinu, a z vděčnosti za tuto pietu vytopit celou Prahu.

Připouštím, že snad leckde, kde mají staroslavný umělecký kostel, až kostel ten sejde, že ho nesboří, jako se nyní tak často stalo; nevěřím však, že kdy lidstvo v tom bude viděti akt piety, nikdy nic sešlého v kostelích starých nenahrazovat, neobnovovat, že kdy lidstvo k tomu dojde, aby do chrámů svých místo modlit se, chodilo se jen kochat krásou starých ušpiněných zdí, červotočí hynoucích oltářů, napolo nebo docela sřícených ruin — — —.

Připouštím, že budoucí pokolení zachová leckterou starožitnou památku s větší ochotou nežli dnes, i když dožila, totiž své účelnosti více nemůže zadost činiti, že nezištněji dopřeje těmto »mrtvolám« vedle žijících tu i tam kus místa a nerozkope

jich, aby místo nich nové činžáky pro zisk si nastavělo; věřím, že lidstvo upustí od toho, oblékati starožitné památky svoje jako sebe vždy znova v nový šat, dle nejnovější mody. Tomu všemu věřím rád, a těším se, že lidstvo budoucí bude ušlechtleji smýšleti, lidštěji zacházeti s památkami svých dějin, své kultury. Že by však který národ kdy všeobecnou zásadou si učinil, připustiti, aby všechna jeho minulost obracela se v rumy, a v těchto rumech že by spatřoval hrdě slávu svou, dějiny své, kulturu svou — tomu prostě věřiti nemohu.

Kdyby tyto theorie byly ponechány ve stadiu diskusse, pečlivé všestranné úvahy, již zasluhují, kdyby bylo žádáno a vyčkáno úsudku jiných, kdyby na některých aspoň objektech byl rozvážen a vyzkoušen praktický dosah celé věci, nebylo by jistě spravedливо, něco namítati. Zatím věc, aniž by jasných tvarů nabyla, aniž by dozrála i v myslích těch, kdož ji propagují, *má se státi rázem, takoruka přes noc, normou všeobecně platnou a závaznou, má býti vsazena dokonce na prestol zákona*. Uvádím na paměť veleslav. shromáždění návrh zákona na ochranu dějinných a uměleckých památek, podaný letos v zimě v panské sněmovně naší.

To jest ovšem věc dalekosáhlá, jež nutí nás (klerus), jakožto podstatného při tom a nezbytného činitele, abychom zaujali správné stanovisko k obojímu: jak k reformním zásadám restauračním, tak ku projektu zmíněného zákona.

Jako seriosní lidé jsme povinni, přiznati každému, vážně projevenému a značkou přesvědčení ozdobenému názoru právo, aby námi také vážně byl pojat a uvážěn. Učiníme-li tak i s novými názory restauračními a přihlédneme-li k nim bedlivěji, postřehneme v nich, přes dosavadní mlhavost, neujasněnou stylisaci, opravdu (jak již řečeno) zdravé a bohdá v mnohém směru i plodné jádro. Vycítíme v nich vlastně *silný, energický protest, že to, jak se namnoze dosud nakládalo s památkami starobylými pod titulem restaurování, byla vskutku necitelnost, neúcta, nerozum, ničení, a že se tak dále díti nesmí*.

Příznejme, že slovo to platí i nám, naší konservátorské péči o památky nám svěřené, i naší před budoucnem zodpovědnosti za ně. A co je v zásadách těch dobrého, rozumného, oprávněného, to vše učiníme si pravidlem, a rádi a svědomitě se tím

řídme! To budiž nám věcí srdce, jako to je dnes již každému pravému odborníku. Co však jest při tom utopického — necht napřed v jiných oborech se osvědčí! Považuji však za nutno, abychom zřejmě a zmužile již dnes jménem celého stavu řekli: Pro nás, pro náš věřící lid, pro dějiny a kulturu našeho národa mají naše chrámy a památky v nich snesené ještě jinou cenu, nežli cenu interesantních »dožívajících« ruin, mají cenu ideovou, jimž jako svému hlavnímu účelu sloužily a sloužiti mají podle úmyslu těch, kdož je pořídili. *Proto nikdy nesmíme připustiti a nepřipustíme, aby moderní péče o umění nadělala nám z našich chrámů muzeí anebo ruin. Jsou to svatyně našich předků, svatyně žijících, a budeme se vždy a za každou cenu starati, aby svatyněmi zůstaly i pro budoucí!* Abychom pak dovedli svědomitě a správně vždycky dostáti svým povinnostem, nastane-li nám úloha něco ve chrámu restaurovati, uvědoměmež si následující zásady pro práci svou.

Především *musíme se naprosto zhostiti všeho slohového purismu.* Tuto příšeru, jež velikých již škod ve chrámech našich nadělala, musíme již nadobro z nich vypuditi. Purismus jest rozhodně blud. Dal-liž Tvůrce kvěsti všemu kvítí jednotejným, jednotvárným květem? Nikoliv! Tisícerou krásou, přebohatou na nejrůznější tvary, blažil nás tato umělecká díla Boží, bohatěji a krásněji Tvůrcem oděná, nežli byl Šalamoun král ve vši nádheře své. — Zda-liž jediným jen stejnotvárným řádem řídí se Boží svět? Není bez zákona, není bez ladu, bez uzdy: avšak zákon ten není mrtvým schematem, nýbrž mnohotvárnou, stále nový a jinotvárný život zplozující silou Boží.

Tak i v umění nelze omeziti vše na jedinou nebo jen několik tvarových kombinací, jež nazýváme slohem. Uvědoměmež si, že *každý umělecký sloh, má-li v sobě opravdové umělecké prvky a řídí-li se suverenním zákonem účelnosti, stejně jest schopen i oprávněně dosahovati toho, k čemu jest umění ve chrámě povoláno: velebiti Boha, pramen a ideál veškeré pravé krásy, a pomáhati lidským srdcím, aby k Bohu, prameni krásy, dobra, lásky, dovedla se přiblížiti.* To považuji za *jediné kritérium, zdali a pokud jest který sloh »církevní«, a zdali a pokud jsou díla jeho ve chrámech našich přípustna.*

Z toho tedy vyplývá, že jako »všemi jazyky chválen býti může a má býti chválen Bůh«, tak i všechny slohy toho schopnost mají, a že tudíž nutno při restaurování, správně konservování, totiž zachování, *všecku péči a lásku dobrým památkám uměleckým, nechťsi jsou slohu kteréhokoliv, stejnou měrou věnovati.*

Nebojme se *slohové rozmanitosti*. Jako všude, tak i zde: variatio delectat. Neděsme se na př. barokového oltáře v gotickém třebaš kostele a pod. Tu platí jich staré, dobré právo; tu jest úplně na místě jejich »hodnota stáří«. *Musíme považovati to vždy za věc svědomí, za věc důvěry v celý náš stav od pradávna skládané, abychom sami, o své újmě, nějaký starý předmět z chrámu nevyhostili.* Tot byla by věru křivda, již bychom se na něm dopustili. Tak dokažme, že ctíme »cenu stáří uměleckého« ne snad jen pro vetčnost, nýbrž pro ideu, pro starou již posvátnost, pro úctu k těm, kteří památky ty věnovali a kteří již dávno před námi s úctou k nim vzhlíželi.

Ostatně budme přesvědčeni, že to bývá vždy vážná otázka, bude-li věc vyloučená nahrazena lepší, umělecky cennější; a po stránce nákladu, že stává rozumná i správná úprava předmětu starého zpravidla přece jen méně, nežli cenná věc nová; rozvažme, že jest tedy i proveditelnější.

Bude-li pak nutno nějaký předmět z chrámu přece jen odstraniti, nikdy ho neničme, nýbrž dejme jej dobře znalecky oceniti, a má-li jen nějakou kulturní a historickou cenu, uložíme v museích. Mám za to, že i velmi všední věci, z chrámů vyřazené, dobře budou moci posloužiti v některé kapliče v poli, nebo ve vesnické zvoniče, kapli hřbitovní a pod.

Jiné předůležité konservátorské pravidlo zní: »*pro Bůh, nerestaurujeme nikdy sami*«, totiž bez odborné rady, bez spolupůsobení skutečných odborných umělců, sic, obávám se velmi, nebude věci poslouženo, budou i dobrá vůle i peníze snad nadarmo vynaloženy. Nespoléhejme jen na úsudek svůj, jen na svoje vědomosti. Zajisté více očí vždy lépe vidí. Neskládejme také všecku zodpovědnost pouze na vlastní bedra, abychom snad do značné hmotné škody nevběhli. Upozorňuji, že v novější době již několikrát byl zodpovědný duchovní úředně donucen na vlastní náklad

památku uměleckou, »restaurováním« pokaženou nebo odstraněnou, v předešlý stav uvést.

Pokládám ovšem za samozřejmé, že *řemeslný výrobce nemůže platiti za dostatečného uměleckého odborníka*, že třeba o radu se tázati umělců vyškolených a osvědčených. Na citované již provinciální synodě naší stanoveno pro klerus zákonem (o. c. str. 173.): »Ad restaurationem ecclesiarum tum externam, tum internam, fauste auspicandam, sedula consultis artificibus peritis optandae innovationis delineatio ad episcopum deferatur, sine cuius licentia ecclesiarum rectores nil in aede sacra locare aut immutare praesumant. Obtenta vero licentia in cunctis minimisque approbatae delineationi insistent, vigilesque videant, ut restorationis opus piis mentibus manibusque gnaris credatur.« *) Nuže, co nám — věru správně a čestně — za zákon stanoveno, také správně a čestně zachovávejme !

Po praktické stránce radno vždy takto si počínati: Objeví-li se potřeba obnovy ve chrámu naší péči svěřeném, vyžádejme si předem povšechného dobrozdání znaleckého o tom, co a jak by mělo býti nově upravováno. Takovýto *pracovní program* jest nezbytným podkladem veškeré činnosti další, třebas postupné, třebas na delší řadu let rozvržené, jež, má-li vésti k zdárnému cíli, musí býti jednotně, ve spojitosti řešena. Dobrozdání taková podává zcela ochotně a pouze za náhradu cestovních výloh vyslaným znalcům *umělecký odbor Akademie křesťanské v Praze*, na nějž možno se obrátiti vskutku s plnou důvěrou, jelikož v něm seskupeni jsou nejpřednější naši umělci, uměním církevním se zabývající, i kněží ve studiu umění církevního osvědčení, jako znalci nejen umění, ale i liturgických předpisů a potřeb i nesnází našich stavovských. Podle dobrozdání toho opatřeme si pak zdárný *projekt* a rozpočet, a když oběmu dostalo se náležitého jak církevního tak i státního schválení, přistupme k dílu.

Budme však velmi opatrní při výběru těch rukou, jimž práci svěříme, aby to opravdu byly »*manus gnarae et mentes pia*«,

*) „Aby mohl býti na opravy kostelní, jak vnější tak i vnitřní, veden řádný dohled, budiž předložen biskupovi pečlivý nástin zamýšlených oprav, vyžádaný od zkušných umělců. Bez dovolení biskupova necht správce kostelů se neopovází nic v posvátné budově ani umístiti, ani přeměnit. Dostaneli se jim svolení, necht při všem dopodrobna přidržeti se schváleného nástinu, a necht bedlivě dbají toho, aby opravné práce byly svěřeny zbožným myslím a dovedným rukám !“

a ne umělečtí i povahoví nevyspělci, záškodníci spíše nežli řemeslníci.

Při volbě řemeslníků uplatněme svůj vliv i vůči těm, kdož ne rozhodovati, nýbrž jen spolupůsobiti mají. Vyžádejme si doporučení svědomitého, vlastním dotazem u těch, kdož práci dodavatelovu znají, a nedbejme inserátového humbuku, aby se naši prostoduchosti a neznalosti ještě vedle škody nevysmáli ti, jichž obchodnickým trikům sedli jsme na lep. Vyhraďme si při zadávání prací vždy právo odborníkova dozoru a také se o něj vskutku postarejme. Pak můžeme býti přesvědčeni, že věc zcela jistě se zdaří.

Varujme se dále překotné dychtivosti: »nova facio omnia.« Horleme s rozvahou, postupně, ale důkladně; pak i se skromnými prostředky veliké věci jistě se dokážou. Proti zálibě novotářské, aby vše se lesklo novým zlatem, novým lakem, novou barvou, namířeno jest zajisté mnohé slovo oněch vylíčených novotářských zásad konservačních. A právem. Tu má kus patiny, kus zdánlivé sešlosti vskutku větší uměleckou cenu, nežli křiklavá novota, poněvadž působí mírně, klidně, sladně. Ovšem s tím kdo by rozuměti chtěl patinou špinu a úplnou schátralost, a tu nám za estetický vrchol vyhlašoval, s tím souhlasiti nemůžeme. To je věc odborníkova, aby posoudil, pokud a v jakém rozsahu jest obnova nutná. Upozorňuji však, že zejména staré zlacení bývá přecasto daleko lepší i hmotně cennější, nežli za drahý peníz nesvědomitým nebo neumělým řemeslníkem doporučená a provedená novota. Třebať je pouze řádně vyčistiti a pospravit. Proto: *nepouštějme nepoctivost, nesolidnost do chrámů našich.*

Považuji zvláště za nezbytno, zmíniti se také o t. zv. »restaauraci« starých obrazů, jež zacházejí (»slepnou«) proto, že pokost na nich stal se neprůhledným, a nikoliv proto, že by barvy byly vybledly. Chraňme jich před rukama neumělýma! Novým přelakováním pomůže se jen zdánlivě, na několik snad jen dní, a věc ještě je horší. Tu třeba odborníka malíře, jemuž nesmí však býti obrazy posílány sbaleny, stočeny, poněvadž by popraskaly a se odloupaly.

Věděl bych o velmi praktickém prostředku, jímž by se péče o malířské umělecké památky u nás velice zdokonalila. Kdyby totiž stát náš, jenž do roka nucen jest dosti značné sumy na re-

stauraci podobných uměleckých děl ze státních prostředků nakládati, zřídil při akademiích uměleckých nebo čelných obrazárnách místa honorovaných, odborně vyškolených a osvědčených *malířských restaurátorů*, a zavázal je, aby se svými žáky za pouhou náhradu výloh, po případě, je-li kostel zcela chud, zdarma čistili a konservovali chrámové obrazy a objevené nástěnné malby, jsem přesvědčen, že by z toho plynul umění našemu neskonalejší zisk, aniž by státu zvětšené vydání vznikalo.

Než do detailů nemohu se pouštět, aby zbylo času přihlídnouti k zmíněné již *osnově zákona o ochraně uměleckých památek*.

Dle návrhu toho má stát učiniti seznam, soupis takových veřejných památek, které jsou starší 60ti let, »mají nějaký význam kulturní, umělecko-historický, anebo na jejich zachování pro jejich estetický nebo působivý význam v rámci jejich okolí má veřejnost nějaký zájem.« Mezi takové památky čítati se mají všechny objekty, jež jsou v majetku náboženských korporací nebo ústavů, a to nejen budovy, nýbrž celá jejich vnitřní úprava, vše, čeho se v nich stále užívá (paramenty, nádoby) anebo je stále zdobí (obrazy), ano jejich celé okolí. Inventarisované takto předměty mají býti zvláště jako zákonem chráněné zřetelně označeny. Nikdo pak nebude smět bez úředního dovolení buď výslovného nebo mlčky daného (nedojde-li během roku žádné vyřízení učiněného zadání) cokoliv na nich měniti, opravovati, ani je jinde umístiti, uchovati, ani jakýmkoli způsobem zciziti, ochrannou značku z nich odstraniti atd. — pod velmi značnými pokutami nebo trestem žaláře až do 3 měsíců. Každý jejich majitel nebo správce bude povinen dbáti, aby žádná škoda se jim nestala, a každé jim hrozící nebezpečí nebo změnu na nich pozorovanou bude vázán bez prodlení oznámiti příslušnému dozíracímu, státem k tomu zřízenému ústavu. Zanedbání tohoto oznámení nebo péče povinné má býti trestáno buď pokutou do 1000 korun nebo arestem do 14 dnů. Objeví-li se nově nějaká skrytá památka (na př. při vykopávce, nebo staré malby na zdích a pod.), musí na 4 dni po případě na 6 neděl veškerá další práce při tomto objevu býti zastavena a věc oznámena prostřednictvím četnictva (!) politickému úřadu atd. — Zmíněný státní úřad opatrovnický (Denkmalschutzbehörde) není v ná-

vrhu blíže označen ani není uvedeno, kdo by při tom měl mít účastenství. Má být zřízen ministerským nařízením(!)

Ovšem že z celého tenoru návrhu zřejmě prosvítá »cena stáří« (Alterswert) a snaha, znemožniti jakoukoliv neschválenou změnu — i v barvě i v patině — nejen na podstatě, nýbrž i tvářnosti starých uměleckých památek (»an ihrem Bestande und Gepräge« § 3.). Sepsané památky z majetku neveřejného jakož i jejich okolí (pozemek, park, les) mají být v případě potřeby státním penízem (sem mají spadati uložené pokuty) vykoupeny, po případě vyvlastněny. Tak bude nahrazena i újma vzniklá majiteli z odepření svolení k opravě nebo prodeji nějaké státem chráněné památky.

Když jsem pozorně zas a zas návrh tento si přečetl*), měl jsem jediný jen dojem, teskný, trapný: nejde-liž to na nás, na naše církevní památky, Francie a její »soudpisný« zákon? Nemají-liž všechny naše památky sub silentio také být vyvlastněny?

Věc jest jistě bez odporu svrchovaně vážná, ohromného dosahu, a považuji za svrchovaně důležité, aby ji naše vůdčí kruhy, naši politikové důkladně, ba úzkostlivě úvaze podrobili a starostlivě, bedlivě na stráž se postavili. Mám za to, že radno jest udeřiti na zvon! Lépe, bude-li poplach planý, nežli aby potom bylo pozdě!

Návrh podal svob. pán Helfert výslovně jako »president centrální komise«. Vděčně, velmi vděčně uznáváme blahodárnou péči této významné a důležité korporace o naše církevní památky. Od té doby však, co místo ubitého strašidla »purismu« zjevilo se nové strašidlo »Alterswert« zvané, posunula se činnost centrální komise na dráhy nové, jež v naší české veřejnosti vzbudily rozruch, ba mnohdy i úžas a značnou nedůvěru.

Pro české ucho nelibý má zvuk — z důvodů všeobecně zajisté známých — každá »centrálnost«, a budit bude asi vždy silnou skepsi. Jest na čase, abychom i my, klerus český, spojili snahy svoje se snahami jiných našich korporací laických, a žádali důrazně *odcentralisování dosavadní centrální komise*, abychom měli jistotu, že o památkách našich dějin, o pa-

*) Otištěn jest v Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission, roč. 1909, v únorovém čísle.

mátkách kultury našeho národa, bohužel nám i leckde upíraných, bude rozhodováno u nás doma a jen našimi lidmi, pro památky ty srdce i smysl majícími.

Považuji za nutno, *aby zřízeny byly všude zemské zeměpanské úřady, na způsob centrální komise, tedy pro Čechy se sídlem v Praze, a abychom v jejím středu měli i my, klérus, své schopné a vlivné zástupce, aby o našich věcech nerozhodovalo se bez nás a jednou snad i proti nám!* Bude zajisté příležitost velmi vhodná tuto reorganisaci úřední péče o umělecké památky provést při projednávání navrženého zákona.

A jaké máme stanovisko zaujati k návrhu vlastnímu?

Přejeme si zajisté zákona ochranného pro naše památky, a s radostí jej uvítáme. Slibujemeť si od něho, že bude skutečně ochráncem našich chrámů a památek, a to snad někdy i před těmi, kdož krásný titul ochránců jejich nosí, avšak mnohdy svojí netečností hynouti je nechávají. *Považujeme však za nemožný zákon, jenž i péči o umění chce stavěti pod kontrolu četnictva, jenž ponechává vlastně vše libovůli toho kterého vládního systému — po případě i stranického, jenž nevyslovuje se nijak o majetkových a užívacích právech, za to stanoví jen hojné pokuty a aresty, jenž ukládá povinnosti zachovávat, chránit před zkázou, aniž by stanovil, odkud vzíti k tomu peněžité prostředky a pod. Ano, přejeme si zákona ochranného a toužíme po něm, musí však býti rozhodně lepší, jasnější a péče o umění důstojnější, nežli jest návrh předložený.*

Zbývá na konec zmíniti se ještě o poslední kategorii praktických styků našich s uměním, jež nastávají, když se totiž jedná o *pořizování nových církevních předmětů*. Platí o tom tytéž zásady, jak bylo již při restaurování uvedeno. Nad to však třeba pamatovati vždy, aby předměty, zejména důležitější, jež do našich chrámů přicházejí, měly *vždy ráz umělecký i uměleckou cenu*. Jsme tím povinni své umělecké cti, své památce před budoucími *).

V tom směru měl bych dvě desideria: Předně, aby zavřeny zůstaly naše dvěře i naše kapsy před různými těmi cenníky,

*) Známo jest zajisté slovo Goethovo: „In der Kunst ist das Beste nur gut.“ (Italienische Reise I.)

agenty, kteří naše chrámy zaplavují předměty téměř venkoncem fabrickými, banálními, bez jakékoliv umělecké ceny, které hoto-veny bývají (zejména o rouších liturgických to platí) z materiálů, jež nic nevydrží a jež jedinou jen »dobrou« vlastnost mají, že totiž dlouho nevydrží a tedy dlouho památku naši hyzdit nebudou.

A druhé: *kéž bychom pamatovali na domácí, svoji vlastní produkci uměleckou.* V poslední době zmocnil se do-dávání chrámových přednětů obchod, a uměleckému řemeslu je úplně z rukou vyrval. Ale jaký obchod! Věci cizácké, v Iserlonu nebo v Alteně nebo i jinde v masách lité nebo tlačené, věci francouzskými neb i jinými nekřesťany fabricky, strojem »vyší-vané« a tkané, vykřikují se jarmarečnický v inserátech, vydávají se nezkušeným mezi námi za výrobky vlastní, za práci ruční. Tak se ubírá chléb umělcům i uměleckým řemeslníkům našim, a našemu osobitému, vlastnímu, českému, uměleckému tvoření téměř všechno pole činnosti. Vizme Wintrovy: »Dějiny řemesel v Čechách«. Co tu bylo ve starších dobách krumplířů, co zlat-níků a dovedných pasířů! Co za to z těch dob v našich chrámech, v našich museích vzácných, krásných, uměleckých výrobků z jejich dovedných rukou! Po nás, budeme-li takto dále své chrámy záso-bovati, jako dosud, nezbude nic, nežli bezcenný, umělecky i ma-teriálově darebný brak!

Zde jest svrchovaně potřebí nápravy, uvědomění, návratu od stroje k práci ruční, od ciziny k produkci domácí, naší, námi kněžskými řízené a kontrolované, jež by byla našim duševním spolu-majetkem. Snad jste ráčili si, veledůst. pánové, povšimnouti vý-stavky Akademie křesťanské, při tomto slavném sjezdu uspořá-dané. Názorům právě uvedeným razí již Akademie křesťanská od 35 let cestu a přináší ohromné oběti. Látky její jsou výrobkem domácím — jediným v Čechách, výrobkem zdejších krkonošských tkalcův. Její výšivky jsou práce ruční, charitativní snahou pěstěná. Její výkresy jsou díla osvědčených, nejlepších našich umělcův. Její nádoby chrámové jsou vesměs rukou u nás doma zhotovené, v ohni, ne galvanicky zlacené, za což po *deset roků Akademie sama každému ručí.*

Slyšel jsem: »hezke, ale drahé«. Proč ta nedůvěra, konkuren-cí arcí pro vlastní prospěch suggerovaná, k vlastním bratřím, kteří Akademii řídí a udržují? Veled. pánové, církev prohlásila

za jediné důstojné svatých svých tajemství hedvábí, a ne bavlnu. Což je možno, aby hedvábí mohlo kdy v ceně konkurovati s bavlnou? Práce ruční s prací stroje? Jak je smutno, že musí umění tolik leckdy ustupovati požadavkům láce, na úkor trvanlivosti i na úkor svědomí kněžského! Což by nebylo lépe, aby, není-li po ruce dostatečných prostředků na věc cennou a proto dražší, počkalo se rok, třebaš dvě léta, než-li se potřebný obnos sejde? Ach ovšem, jsou to známé stesky: kostel nemá, farář nemá, patron nemá nebo nedá, osada nemá nebo je církvi odcizena atd. Víím a znám. *Bylo by věru potřeba, jednou celou tu finanční ubohost církve v jejím uměleckém působení za dnešních časů s veřejností nepokrytě sděliti, aby vina z toho, co se leckde nyní děje, nebyla přičítána jenom nám.* Mám však za to, že ledačím jsme přec jen sami vinni, že přemnoho sami můžeme napravit.

Nechci však končiti referát svůj těmito rozladěnými tóny. Zdá se nám býti naše doba smutná, neutěšená v ohledu náboženském. Nesouhlasím. Právě horlivost a obětavost kléru i lidu při stavbách nových chrámů, při jich úpravách, dnes tak hojně osvědčovaná, jako již po dlouhou dobu nebylo, zájem, jaký o umělecké věci naše tak utěšeně a široce se jeví, jsou krásnými doklady — nehledě arciť k ostatním zjevům — že vysoko dmou se nyní vlny náboženského citění v národě našem! Buďmež mu, veledůst. pánové, svědomitými, dovednými vůdci i v oboru uměleckém, a rozkvetě nám naše církevní umění, jako ve šťastných, krásných dobách drahé naší vlasti bývalo, a bude požeňnána toho památka i naše! Fiat!

Sap. 14, 21: »Quoniam aut affectui aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus et lignis imposuerunt.«

Čtvrtým původcem polytheismu je podle sv. Tomáše ďábel, který hned na počátku chtěl býti roven Bohu: »Ponam sedem meam ab aquilone in coelum conscendam et ero similis Altissimo.« Esa. 14, 13. A tohoto svého přání dosud neodložil, neboť o to usiluje neustále, aby se mu lidé klaněli; nemá zalíbení v tom neb onom obětním zvířeti, nýbrž v tom, že se mu úcta božská prokazuje, vždyť vyžadoval ji od samého Krista: »Haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.« Proto také vstupovali někdy zlí duchové do model a dávali odpovědi, aby byli ctěni jako bohové.

Na konec pak uvádí důkazy toho, jak až dosud lidé, třeba ústy a srdcem nevyznávali, že je více bohů, skutky svými to ukazují, na př. ti, kteří věří, že nebeská tělesa působí na vůli člověka, kteří poslouchají krále více než Boha v těch věcech, v nichž ho poslouchati nemají, nebo časné věci, pohodlí, jídlo a pod. milují více než Boha, o nichž praví apoštol v listě k Filip.: »Quorum deus venter est.« A z těchto bludů polytheismu dovozuje na konci pojednání, co položil na začátku jeho: »Est ergo primo credendum, quod Deus est unus tantum.«

Dr. Ign. Veselý.

Knihovna vévodů z Bourbon-Parmy v dražbě. Dne 30. V.—1. VI. 1932 konala se v Paříži dražba drahocenných knih posledních vévodů z Parmy. V minulém století shromáždil ve své knihovně parmský vévoda Karel Ludvík II. z Bourbonů a jeho vnuk vévoda Robert drahocennou sbírku liturgických rukopisů, prvotisků, tisků pergamenových, unikátů a j. Do dražby nyní přichází z této knihovny 19 rukopisů, 77 inkunabulí ilustrovaných, 47 výtisků na pergameně, 110 starobyklých vazeb, 150 unikátů. Jsou zde liturgické texty, (breviáře, misály, graduály a jiné) ze 77 diecézí a z 30 řeholí, miniaturní malby různých škol... Mezi jinými uvádí se v katalogu dražebním »Missale glagoliticum«, pak tři knihy (1 breviář a 2 misály), tištěné od bratří kláštera Emauzského. Cena prodávaných knih odhaduje se na více než 10 milionů franků. Katalog vydalo knihkupectví Hoepli v Miláně a Giraud-Badin, 128 boulevard St. Germain v Paříži.

Čihák.

Sv. Karel Boromejský a sv. Robert Bellarmino patrony katolického vyučování náboženství. Sv. Otec Pius XI. apoštolským listem motu proprio vydaným prohlásil a ustanovil pro budoucnost sv. Karla Bor. a sv. Roberta Bellarmino nebeskými ochránci arcibratrstva »Doctrinae Christianae«, které má sídlo v Římě při kostele P. Marie del Pianto, a všech děl v celé církvi sv., která mají účelem náboženské vyučování ve školách a kostelích.

Personalia.

† **Mgře Eduard Sittler**, sídelní kanovník vyšehradský, zemřel v Praze dne 8. června 1932. S ním odešel na věčnost opět jeden ze skupiny našich

českých katolických kněží učenců a umělců pražských. Po Doubravovi, Tumpachovi, Hrubíkovi, Hanušovi, Müllerovi, Podlahovi, opustil nás Šittler...

Eduard Šittler byl kněz ryziho kněžského srdce, vlastenec a fidumil, neobyčejně vytrvalý, pracovitý, energický a obětavý. Vyšel z malých poměrů, práci dodělal se krásných životních výsledků, odešel, ale skutky ho následují a vděčná modlitba mnohých. Narodil se dne 17. ledna 1864 v Jistebnici u Tábora, studoval střední školu v Táboře a theologii v Praze, kde byl posvěcen na kněze 19. září 1886. Jako kaplan působil krátce s Sangerberku, potom v Petrovicích u Sedlčan. Zde na rozsáhlé farní osadě, k níž patřila tehdy i nynější farnost Obděnická, rozvinul velikou pastorační horlivost a obětavost; podobně však jako nedávno před ním zde podlomil své zdraví Fr. Doucha, spisovatel a vlastenec, i Šittler značně své zdraví oslabil. Zanechal však na tomto působišti veliké požitky. Chudému lidu byl štědrým dárce a pomocníkem, dětmi ve škole milován, na kazatelně a ve zpovědnici vytrvalým hlasatelem lásky boží. Obděnický starobylý kostel Panny Marie jeho přičiněním renovován, petrovický kostel obnoven a vyzdoben. Na tuto farní osadu, v níž prožil první léta svého kněžství, nikdy nezapomněl a nedlouho před svou smrtí ze svých úspor složil značnější obnos, aby v tomto kraji mezi Petrovicemi, Milevskem a Kovářovem byl postaven nový kostelíček a zbožný lid tamních vesnic nemusil chodit až dvě hodiny cesty do kostela na služby Boží.

K vůli otřesenému zdraví byl r. 1898 ustanoven v Praze a to nejprve provisorem arcib. semináře, později jako duchovní správce nově se tvořící fary u sv. Prokopa na Žižkově. Jako seminářský provisor vyučoval také náboženství výpomocně na makostranském a na akademickém gymnasiu, kdež získal si lásku a úctu studentů i profesorů. Mohl později velmi dobře zastávat úkol náboženského školdozorce a Ordinariátního komisaře při různých pražských školách, jímž byl pověřen, a plnil jej až do své smrti. V duchovní správě na Žižkově osvědčil opět Šittler své nadání a obětavost skvěle. Vybudoval krásný, slohově ladný chrám farní sv. Prokopa, osadu naplnil křesťanskou horlivostí, kněžstvo sjednotil a tak zanechal svému nástupci nejlepší dědictví.

Když se stal Šittler vyšehradským kanovníkem, byl již muž všestranně zapracovaný a nyní mohl více věnovat se činnosti badatelské a vědecké. Vedle umělecko-historických prací, které již vykonal dříve a ve kterých nyní pokračoval spolu s Podlahou, Khusáčkem, Fantou, Hilbertem, Müllerem a j., věnoval se nyní práci ve vyšehradském archivu a v Křesťanské akademii. Archiv vyšehradský potřeboval muže, který by v něm vykonal to, co ve svatovítském provedl Podlahu; Šittler podjal se té práce, avšak výsledků mnoholeté práce se již nedočkal. Vedle archivního badání zaujaly Šittlera cele vyšehradské vykopávky. Také bohužel zde nedočkal se doby ucelené publikace o výsledcích. V Šittlerovi ztrácí starostlivá vyšehradská kapitula v nynější vážné době jednoho z nejlepších svých členů a těžko bude náležeti rovnocennou sílu mladší. V Křesťanské akademii byl Msgre Šittler řadu let vynikajícím členem ředitelstva a odboru uměleckého i vědeckého. Spolu pracoval na jejích obnovených stanovách, zúčastnil se horlivě všech podniků

a debat, vydal řadu posudků a podnětů. Také zde bude Šittler těžko nahraditelným. V Dědictví sv. Prokopa zastával až do své smrti funkci mistopředsedy a projevoval o Dědictví stále živý zájem. Pro své odborné vědomosti a pro praktické zkušenosti byl jmenován také státním konservátorem uměleckých památek a volen za mistopředsedu Památkového sboru hlav. města Prahy.

Ačkoliv tak rozmanitá a vyčerpávající byla práce Msgra Eduarda Šittlera po celý jeho život, přece při své neúporné pílnosti nalezl čas k literární hojné tvorbě. Již v semináři se zmíněnými shora kolegy kněžími zúčastnil se literární práce v Růži Sušilovců, později vydal řadu prací z církevně umělecké historie spolu s Podlahou nebo s jinými učiteli nebo i samostatně. Mimo jiné budtež zde připomenuty aspoň Soupisy památek, Poklad svato-vítský, Poklad koretánský, Album svatovojtěšské a svatojanské. Výsledky práce uveřejňoval mnoho v Památkách archeologických, na př.: Kostelík sv. Klimenta ve Staré Boleslavi (1901), Žirovnice, hrad v Tábořsku (1901), Oprava chrámu svatojiřského na Hradě Pražském (1904). V Lehnerově časopise Method uveřejnil: Dobrozdání o farním kostele v Dolních Počernicích (1903), Dobrozdání o filiálním kostele ve Zdětině (1903), Dobrozdání o obnově farního kostela ve Vrbně (1904). Ve zprávách komise pro soupis památek města Prahy otiskl zprávu Kostel svatého Linharta a dům U černého orla na Starém Městě Pražském (1911), v Čechu uveřejnil svou přednášku Chrám sv. Jiří na Hradčanech (1913) a v Ročence Kruhu vydal O památkách vyšehradských (1916). Celá řada dobrozdání, posudků a menších článků zůstala v rukopisech, jiné cenné studie historické nebo umělecké zůstaly nedokončeny.

Eduardu Šittlerovi dostalo se za jeho obrovskou práci uznání od vrchnosti církevní i od světských korporací; mimo jiné byl vyznamenán křížem Pro Ecclesia et Pontifice, jmenován papežským tajným komořím, jmenován čestným členem různých spolků a korporací; nejvyššího uznání a odměny dostane se mu však na věčnosti od Boha, pro jehož čest tak horlivě pracoval a svěřených hříben obětavě využíval. Čihák.

Případy z praxe duchovní správy.

Oslobodenie od prekážky miešaného manželstva. Na okresnej schôdze pojednávaná bola otázka miešaných manželstiev. Medzi kňazmi na tejto schôdze prítomnými vyvinula sa debata o dôvode oslobodenia od prekážky miešaného manželstva a v tejto debate jeden farár tvrdil nasledujúce: Miešané manželstvo je len zakazujúcou prekážkou, teda gradus minoris, a preto v smysle kán. 1054 Ordinariátom dané oslobodenie od tejto prekážky je aj v tom prípade platné, keď farár v žiadosti na Ordinariát udal nepravdivý, nejestvujúci dôvod pre oslobodenie. — Niektorým na tej schôdze prítomným kňazom tento výklad farára nepozdával sa byť správnym a títo odvo-